

Гарченко Е. В., кандидат педагогической наук, доцент кафедры философии и политологии, Хмельницкий национальный университет (Украина, Хмельницкий), garchenkoov@ukr.net

Формирование гуманистических принципов украинского педагогического мнения второй половины XVI – первой половины XVII в. в Украине

Исследовано процесс формирования гуманистических принципов украинской педагогической мысли второй половины XVI – первой половины XVII ст. Главное внимание уделяется проблемам воспитания личности, становлению нового понимания человека, развитию национального сознания. Использование педагогического наследия характеризуется как необходимое условие развития современного украинского образования и культуры.

Ключевые слова: гуманизм, педагогика, воспитание, национальное образование, гуманистические принципы, культурно-национальное возрождение, человек, личность.

* * *

УДК 81'255.4:008:215(477)

Коваль Д. П.

кандидат історичних наук, науковий співробітник,
Інститут історії науки Макса Планка
(Німеччина, Берлін), g-ocks@mail.ru

**ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ “ОЖИДОВІЛИХ”
У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XV – ПОЧАТКУ XVI СТ.
ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ**

Розглядається перекладацька діяльність раціонально спрямованої філософсько-релігійної течії “ожидовілих”; аналізується її вплив на розвиток української науки і культури.

Ключові слова: “ожидовілі”, Ренесанс, гуманістичні ідеї, релігійна догма, ідеологія, ересь.

Першим філософсько-релігійним рухом в Україні стала творчість так званих “ожидовілих”, що з’явилися на західно-українських землях у другій половині XV ст. і розповсюдили свою діяльність далі на північ аж до Москви. На сьогодні ми не можемо з упевненістю сказати звідки цей рух прийшов в Україну і яку мету переслідував.

Діяльність “ожидовілих” викликає великий науковий інтерес, оскільки вона практично не вивчена. Як правило, у більшості праць ця течія згадується у великих фундаментальних роботах лише мимоходом, для повноти картини і дає лише певне розуміння того, що цей рух в історії української культури мав місце. У цьому контексті потрібно згадати роботу видатного українського славіста, історика філософії Д. Чижевського “Нариси з історії філософії на Україні” [19] і працю відомого українського філолога та історика української церкви І. Огієнка “Українська культура” [9]. У контексті вивчення діяльності “ожидовілих” вагомим значення набуває ґрунтовне дослідження російських вчених Н. Казакової та Я. Лур’є “Антифеодальні еретичні рухи на Русі XIV – у першій половині XVI ст.” [5]. У праці потрібно звернути особливу увагу на додатки, де у повному обсязі подаються послання ігумена Йосифа Волоцького проти діяльності “ожидовілих”. Окрім зазначених праць особливої уваги заслуговує стаття Д. Ліхачова “Движение “жидовствующих” 70–90-х годов XV в.” [7], праця А. Клібанова “Реформаторское движение в России в XIV – первой половине XVI в.” [6], і дослідження видатного російського історика давньої слов’янської літератури М. Сперанського “Історія давньої російської літератури” [17]. Окрім зазначених творів, певний фактичний матеріал ми можемо запозичити і у таких

загальних працях як, Історія української філософії В. Горського і К. Кислюка [3] та Історія філософської думки в Україні І. Огородника та В. Огородника [10].

Як ми бачимо, аналітичного матеріалу по вказаній темі не багато, тому наше дослідження набуває вагомим значення для осягнення витоків української науки, освіти і культури загалом.

“Ожидовілі” розгорнули свою діяльність водночас з представниками європейського Ренесансу і були, якщо брати до уваги філософську ідеологічну платформу, з ними тісно пов’язані. Тут ми не можемо говорити про певну інтелектуальну співпрацю, оскільки свідчень останньої нами жодним чином не виявлено. Мається на увазі лише ідея, яку “ожидовілі” перейняли від європейських філософів епохи Ренесансу. Деякі дореволюційні вчені висунули припущення, що філософсько-релігійна концепція “ожидовілих” виникла значно раніше за європейську філософію епохи Відродження і вказують хронологічні рамки середини XII – першої половини XIII ст. [5, с. 432]. Але, слідуючи архівним матеріалам, ми змушені відкинути цю теорію, оскільки у документах “ожидовілі” вперше згадуються у другій половині XV ст. Саме у той час в Україні і в Литві вони поступово починають розгортати свою діяльність, зокрема, перекладацьку.

На жаль, тенденцію аналізувати і детально розбирати лише офіційно визнану літературу розпочали ще дореволюційні вчені (І. Порфир’єв, С. Шевирєв, О. Галахов і частково О. Пипін) і продовжили дослідники XX ст. [6, с. 39]. А літературу, що віками заборонялася і визнавалася як еретична вчені чомусь продовжують уникати незважаючи на те, що вона і була більш прогресивною і раціонально спрямованою. Такі праці визнавалися еретичними через те, що дивилися на світ і сприймали його не через призму релігійних догм, а, здебільшого, через раціональне мислення.

Саме такою й була літературна спадщина “ожидовілих”. Через своє постійне переслідування їх продуктивність була не високою, але вкрай важливою для розвитку української науки і культури. На жаль до наших днів дійшло не багато творів цієї цікавої і виняткової вченої хвилі.

На наше переконання, перш за все, потрібно проаналізувати і зрозуміти, чому така неординарна і не банальна філософсько-релігійна течія почала свою діяльність з Києва. У першій половині XV ст. Київське князівство поступово розпочинало своє політичне переважавання. Це дало значний поштовх для перетворення міста у великий господарсько-торговий центр, де великий вплив набули ремісничо-купецькі кола. Вони, як ніхто інший, потребували практичних знань, наукових уявлень про світ і людину. Ці верстви населення поступово почали відходити від богословсько-релігійних догм Києво-Печерського монастиря і етично-моральної духовної літератури, яка на той час визнавалася як необхідність і показник “правильного” життя і створили науковий гурток книжників. Про його існування та ідеологію ми можемо дізнатися з листів архієпископа Генадія та ігумена Києво-Печерського монастиря Йосифа Волоцького, що виразили себе як яскраві противники “ожидовілих” [10, с. 111].

З їх перекладацької спадщини нам відомі спроби перекласти усю Біблію слов'янською мовою користуючись єврейським оригіналом. Але релігійні переклади першоджерел не були для них першочерговим завданням, адже куди більшого значення київські книжники приділяли філософській науці і формуванню філософічного мислення. Вони збагатили наукову староукраїнську літературу перекладами з єврейської та арабської літератури, і, таким чином, вже у XIV–XV ст. через творчість “ожидовілих” українська наука і культура відчула впливи європейської наукової думки, яка з часом вилилась у перше національне відродження [12, с. 25].

Важливим моментом у релігійній сфері діяльності “ожидовілих” було те, що вони заклали раціональну концепцію релігії, тобто прагнули критикувати релігійну науку з позиції розуму і водночас не відходили від нетлінних позицій Біблії. Такий раціоналізм, що подекуди, ставив знання вище, ніж богословсько–релігійну догму, не залишився непоміченим серед вищого духовенства і підлягав глибокій і всеосяжній критиці впритул до переслідувань і катувань. Противники цієї релігійно–філософської течії і дали їй назву “ожидовілі”, через неупинний переклад староеврейських першоджерел [10, с. 56].

Однією із найгрунтовніших праць “ожидовілих”, яка кардинально змінила вектор розвитку філософської науки в Україні, стала “Логіка Авіасафа”, що являє собою переклад частини твору арабського філософа XI–XII ст. Аль–Газалі – “Стремління філософів”. З цієї праці перекладений лише один розділ під назвою “Введення до філософії” і, за твердженням Д. Чижевського, переклад здійснювався не з арабської мови, а з давньоєврейської [21, с. 19]. Вченим вдалося встановити, що праця була перекладена в Києві у 1462 році. Зберігся лише один екземпляр цього твору за 1483 рік і його інколи ще називають “Київською логікою” [10, с. 86].

Невідривно від логіки потрібно згадати і працю “Промова Мойсея Єгиптянина”. Вона збереглася до нашого часу у шести примірниках під назвами “Московська пропедевтика”, або “Московський органон”. Вчені своїми дослідженнями довели, що “Московський органон” готувався до друку в Києві і був однією з частин праці “Логіка Авіасафа”, і лише трохи згодом видавався окремо від неї. Він складається зі вступу, словника з логіки єврейського вченого Мойсея Маймоніда (1135–1202), окремих розділів другої частини праці з метафізики Аль–Газалі “Настанови філософів” і невеликої післямови [8, с. 62].

Ці дві праці були спробою викласти основи логіки Аристотеля. У них описується аристотелівське розуміння речей, понять, суджень і їх класифікація, пояснюються деякі онтологічні проблеми. Досить детально розбирається атомістична гіпотеза, за якою тіло складається із неподільних частин–атомів.

Праці “Логіка Авіасафа” і “Промова Мойсея Єгиптянина” були першими творами в історії української наукової думки, що збуджували філософічність мислення. Відомий російський історик філософії І. Паславський стверджував: “Київські переклади логічних трактатів у другій половині XV ст. – унікальне явище для свого часу. Їх поява – це одна з

перших спроб в європейській науковій практиці перевести праці з логіки на широкодоступну національну мову”. Зокрема, в Європі трактат Маймоніда був виданий лише на початку XVI ст. у Базелі (1527) і Венеції (1550) [8, с. 67].

Наступна праця, на яку потрібно звернути увагу і яка збереглася до наших днів, “Аристотеліві врата”, або “Тайная тайних”. Книга, перекладена з єврейської мови, у порівнянні з оригіналом значно спрощена і скорочена. Вона побудована на морально–етичній концепції Аристотеля, де останній дає практичні поради Олександрю Македонському щодо поведінки у сім’ї, у сфері державної політики і особистої гігієни. Зміст книги супроводжується цікавими і, на той час невідомими українській вченості, науковими даними з медицини і астрології. Український переклад праці, що здійснювався у Києві, широко розповсюдився по всій Україні, Білорусії, а трохи згодом і у Московії. У другій половині XV ст. праця увійшла до рукописного збірника Михайлівського Золотоверхого монастиря. Тут ще не має філософсько–релігійної глибини і всеосяжних повчальних роздумів, але текст вже поступово набирає форму філософічного міркування [5, с. 432].

У цій праці Аристотель виступає, як символ вченості і філософічності знання і, звичайно, йому не належать подібні рекомендації. Вони були підібрані під його філософську концепцію з інших джерел. Зокрема, в працю увійшла невелика частина другої книги трактату з медицини персидського лікаря X ст. Ібн–Сіні (Авіцена) “Наука про побудову тіла і його форму, а також про речовину, що в них переважає та інші дані, що отримані із Фізіогноміки”, частина трактату Маймоніда “Про отруту”, який став культовим твором з цієї проблематики для європейських лікарів XIV–XV ст., переклад праць Маймоніда “Про статеве життя” і “Правила санітарії” [1, с. 161].

Твір “Аристотеліві врата” – перша енциклопедична книга в історії української науки і культури, оскільки тут зустрічається багато даних з фізики, космології, географії, математики, астрономії і вперше в історії української писемності наводяться думки арабських та давньогрецьких вчених, таких як Ібн–Сіна (Авіцена), Ібн Рушд (Авероес), Аристотель, Гіппократ, Гален та багато інших видатних мислителів [10, с. 77].

“Аристотеліві врата” викликали великий скепсис і знищувальну критику з боку духовенства, оскільки у праці гостро піднімалися питання етично–моральної проблематики. Зокрема, проблема добра и зла пов’язувалась із діяльністю людини. Висувалося твердження, що людина створена для добрих справ, але як вона їх робить залежить повністю від неї. Зло здійснюється людиною, а не якоюсь небесною силою. Як і добро, воно залежить від обставин, людських стосунків. У центрі твору стоїть розум і мудрість, акцентується увага на тому, що потрібно надавати матеріальну підтримку інтелектуальній діяльності [10, с. 78].

Серед перекладацької діяльності “ожидовілих” вагомим місцем посідають праці “Шестикрил” (єврейська книга у якій дається декілька способів гадання з допомогою фаз місяця, вона широко відома у Європі і перекладена на старослов’янську мову у другій половині XV ст. Її безпосереднім автором був

іспанський єврей XIV ст. Імануїл бар Іаков. Праця має таку назву через те, що ділиться на шість “крил” або глав), “Космографія”, “Мартолой” (одна із найпопулярніших західноєвропейських книг того часу), “Альманах” (західноєвропейський календар із астрологічними передбаченнями), “Звіздар дванадцяти зірок”, “Лунник” або “Від жидівських книг” (гадальна книга, де розкриваються правила гадання, їх способи і можливості), які ґрунтувалися на аристотелівсько-птолемейському вченні про Всесвіт [4, с. 128]. Ці твори склали основу вчення “ожидовілих”, які відкидали церковну ієрархію, вимагали “здешевіння” церкви, виступали проти будівництва церков і монастирів, скептично відносились до Святого Письма (але не відкидали його повністю), зневажали чернецтво, яке, на їх думку, не тримається за божественне коріння, а є плодом фантазії простої людини, а деякими з “ожидовілих” навіть відкидалася віра в Ісуса Христа, оскільки той був земною людиною.

Такі погляди відповідали інтересам і настроям заможних прошарків міського населення і вони з радістю приєднувалися до культу розуму і, відповідно, до філософсько-релігійної течії “ожидовілих”. Цікаво те, що одними з перших підтримали цю наукову ейфорію представники духовенства, що добре знали праці Аристотеля, Гіпократата та іншу античну літературу. Але у середньовічному Києві, а тим більше у Московії “ожидовілі” від початку своєї діяльності носили ярлик еретичного нашестя. І придушення цього, єдиного на той час серед східних слов’ян, мозкового центру було лише питанням часу. Спочатку, взимку 1491 року, на них наклали клеймо, як “воїни Диявола”, а у 1565 році їх остаточно знищили і майже усі книги спалили [6, с. 321].

Усі вище зазначені твори, за справедливим твердженням М. Сперанського, потрібно розділяти за своїм походженням і мовою написання: усі праці перекладені або із західноєвропейських оригіналів (“Мартолой”, “Звіздар дванадцяти зірок”, “Альманах”, “Космографія”) або з єврейських джерел (“Шестикрил”, “Лунник”, “Логіка”, “Аристотелеві врата”, “Махазор”); за мовою написання твори не були написані московським діалектом, а наповнені західноукраїнським суржилом [18, с. 342]. З цього напрошується висновок, що переклади цих книг здійснювалися не в Москві, як вважали деякі дореволюційні вчені, а надходили до неї з Києва і Литви. Підтримує версію київського походження “ожидовілих” видатний російський вчений В. Татищев. Він стверджував, що “ця ересь почалася в Новгороді з оточення князя Михайла Олельковича київського, серед якого був “жидовин по імені Схарина”” [17, с. 343].

Усі ці переклади характеризувалися науковим характером або, принаймні, “ожидовілі” намагалися наблизити свої переклади до європейської науковості. М. Сперанський зауважував: “... вони пробуджували думку, подобалися своїм раціоналізмом, йдучи таким чином назустріч потребі наслити людей, яких уже не задовольняли догми і авторитети, що проповідувались консервативною московською книжністю: марно першими прихильниками ересі були саме “попи”, тобто найбільш освічені люди того часу і придворне середовище Москви” [17, с. 369].

Видатний український філолог та історик української літератури С. Маслов у праці “Нарис історії української літератури” писав: “З кінця XV ст. в літературному житті України яскраво позначається вплив Заходу. Вплив цей в значній мірі обумовлений був просякненням на Україну західно-європейських раціоналістичних течій і, пізніше, поширенням релігійних ідей, взагалі – світогляду протестантських, соцініанських або кальвіністських угруповань. На ґрунт поширення в XV ст. своєрідної раціоналістичної течії, так званої “ересижидовствующих”, виникла різноманітна змістом література – філософська, наукова, дидактична, книга для ворожби і т. ін. (...). Поширення на Україні протестантських течій позначилося, з одного боку, спробами перекладу окремих книг Біблії, зокрема – євангелія, на народну мову, з другого, пожвавлення полеміки навколо деяких морально-догматичних релігійних питань” [8, с. 57]. Як ми бачимо, С. Маслов висловив припущення, що наукова діяльність “ожидовілих” заклала підґрунтя для розповсюдження і розвитку в Україні протестантських, соцініанських і навіть кальвіністських ідей.

Трохи згодом інший видатний український дослідник І. Огієнко поєднав розвиток філософії сициніан з “ожидовілими”, вважаючи, що останні відіграли роль підготовчого етапу для сициніанської релігійно-філософської концепції [9, с. 17].

Твори, які були перекладені “ожидовілими” в кінці XV ст., ще не відповідали тій глибині логіко-філософських та природничо-наукових знань, нагромаджених за епохи Ренесансу в Європі, але вони підтверджують істотне розширення світогляду київських вчених-перекладачів, що поступово почали змінювати спосіб мислення, який був усталений у культурі Київської Русі. Потрібно особливо підкреслити, що література перекладалася на широкодоступну національну мову і, таким чином, створювала ґрунт для секуляризації науки й філософії як незалежної від релігії сфери знань [3, с. 64].

Власне, релігійно-філософський рух “ожидовілих” заклав фундамент, який дав можливість з’явитися плеяді української інтелектуальної еліти, що не лише виявилася здатною опанувати передові, насамперед гуманістичні ідеї свого часу, а й зробили певний внесок у розвиток тогочасної західноєвропейської культури [3, с. 64].

Список використаних джерел

1. Боцяновский В. Ф. Русские вольнодумцы XIV–XV веков / В. Боцяновский // Новое слово. – 1896. – № 12. – С. 153–173.
2. Вновь открытые полемические сочинения XVII века против еретиков. – СПб., 1907. – 177 с.
3. Горський В. Історія української філософії / В. Горський. – К.: “Либідь”, 2004. – 486 с.
4. Евсеев И. Е. Книга пророка Даниила в переводе жидовствующих по рукописи XVI века // Чтение в Императорском Обществе Истории и Древностей Российских при Московском Университете. – М., 1902. – Кн. III. – С. 128–164.
5. Казакова Н., Лурье Я. Антифеодалные еретические движения на Руси XIV начала XVI / Н. Казакова, Я. Лурье. – М.–Л.: Издательство Академии наук СССР, 1955. – 544 с.
6. Клибанов А. Реформаторское движение в России в XIV – первой половине XVI в. / А. Клибанов. – М.: Изд-во АН СССР, 1960. – 411 с.
7. Лихачев Д. Движение “жидовствующих” 70–90-х годов XV в. / Д. Лихачев // История русской литературы: В 10 т. – М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1945. – Т. 2. – Ч. 1. – С. 377–383.

8. Нарис історії української літератури / за ред. С. Маслова, Є. Кирилока. – М.–Л.: Видавництво акад. наук УРСР, 1945. – 279 с.
9. Огієнко І. Українська культура / І. Огієнко. – К.: Друкарня “І. Чоколов”, 1918. – 275 с.
10. Огородник І. В., Огородник В. В. Історія філософської думки в Україні / І. Огородник. – К.: Вища школа, 1999. – 544 с.
11. О ереси жидовствующих: Новые материалы / Собранные: С. Белокуров и др. – М.: Изд-во Императорского общества истории и древностей российских при Московском университете, 1902. – 164 с.
12. Перетц В. Новые труды о жидовствующих // Универс. известия. – К., 1908 (зробити опис).
13. Перетц В. “Просветитель” Иосифа Санина в украинском переводе нач. XVII в.” // Исследования и материалы по истории старинной украинской литературы XVI–XVII веков. –Л., 1928.
14. Псалтырь жидовствующих в переводе Федора–еврея / К изд. пригот. М. Сперанский // Чтение в Императорском Обществе Истории и Древностей Российских при Московском Университете. – 1907. – Кн. II. – С. 53–72.
15. Руднев Н. Рассуждение о ересьях и расколах, бывших в русской церкви со времени Владимира Великого до Иоанна Грозного / Н. Руднев. – М.: Синаодальная типография, 1838. – 384 с.
16. Сервицкий А. Опыт исследования ереси новгородских еретиков или “жидовствующих” / А. Сервицкий // Православное обозрение. – 1862. – VII. – С. 305.
17. Сперанский М. История древней русской литературы / М. Сперанский. – СПб.: Лань, 2002. – 541 с.
18. Титов Ф. Секта жидовствующих / Ф. Титов // Миссионерск. Обзор. – М., 1896. – июль–авг. – С. 27–41.
19. Чижевський Д. Філософські твори у чотирьох томах / Д. Чижевський. – К.: Смолоскип, 2005. – Т. 1. – 400 с.

References

1. Bocjanovskij V.F. Russkie vol'nodumcy XIV–XV vekov / V. Bocjanovskij // Novoe slovo. – 1896. – № 12. – S. 153–173.
2. Vnov' otkrytie polemicheskie sochinenija XVII veka protiv eretikov. – SPb., 1907. – 177 s.
3. Gors'kyj V. Istorija ukrai'ns'koi' filosofii' / V. Gors'kyj. – K.: “Lybid’”, 2004. – 486 s.
4. Evseev I.E. Kniga proroka Daniila v perevode zhidovstvujushhijh po rukopisi XVI veka // Chtenie v Imperatorskom Obshhestve Istorii i Drevnostej Rossijskijh pri Moskovskom Universitete. – M., 1902. – Kn. III. – S. 128–164.
5. Kazakova N., Lur'e Ja. Antifeodal'nye ereticheskie dvizhenija na Rusi XIV nachala XVI / N. Kazakova, Ja. Lur'e. – M.–L.: Izdatel'stvo Akademii nauk SSSR, 1955. – 544 s.
6. Klibanov A. Reformatorskoe dvizhenie v Rossii v XIV – pervoj polovine XVI v. / A. Klibanov. – M.: Izd-vo AN SSSR, 1960. – 411 s.
7. Lihachev D. Dvizhenie “zhidovstvujushhijh” 70–90-h godov XV v. / D. Lihachev // Istorija russkoj literatury: V 10 t. – M.; L.: Izd-vo AN SSSR, 1945. – T. 2. – Ch. 1. – S. 377–383.
8. Narys istorii' ukrai'ns'koi' literatury / za red. S. Maslova, Je. Kyryljuka. – M.–L.: Vydavnyctvo akad. nauk URSR, 1945. – 279 s.
9. Ogijenko I. Ukrai'ns'ka kul'tura / I. Ogijenko. – K.: Drukarnja “I. Chokolov”, 1918. – 275 s.
10. Ogorodnyk V.V., Ogorodnyk V.V. Istorija filosofsk'koi' dumky v Ukrai'ni / I. Ogorodnyk. – K.: Vyshha shkola, 1999. – 544 s.
11. O ереси жидовствующих: Novye materialy / Sobrannye: S. Belokurov i dr. – M.: Izd-vo Imperatorskogo obshhestva istorii i drevnostej rossijskijh pri Moskovskom universitete, 1902. – 164 s.
12. Peretec V. Novye trudы o zhidovstvujushhijh // Univers. izvestija. – K., 1908 (zrobiti opis).
13. Peretec V. “Prosvetitel” Iosifa Sanina v ukrainskom perevode nach. XVII v.” // Issledovanija i materialy po istorii starinnoj ukrainskoj literatury XVI–XVII vekov. – L., 1928.
14. Psaltyr' zhidovstvujushhijh v perevode Fedora–evreja / K izd. prigot. M. Speranskij // Chtenie v Imperatorskom Obshhestve Istorii i Drevnostej Rossijskijh pri Moskovskom Universitete. – 1907. – Кн. II. – С. 53–72.
15. Rudnev N. Rassuzhdenie o eresjah i raskolah, byvshih v russkoj cervki со времени Vladimira Velikogo do Ioanna Groznogo / N. Rudnev. – M.: Sinaodal'naja tipografija, 1838. – 384 s.
16. Servickij A. Opyt issledovanija ереси novgorodskijh eretikov ili “zhidovstvujushhijh” / A. Servickij // Pravoslavnoe obozrenie. – 1862. – VII. – S. 305.
17. Speranskij M. Istorija drevnej russkoj literatury

/ M. Speranskij. – SPb.: Lan', 2002. – 541 s.

18. Titov F. Sekta zhidovstvujushhijh / F. Titov // Missionersk. Obozr. – M., 1896. – ijul'–avg. – S. 27–41.

19. Chyzevsk'kyj D. Filososfs'ki tvory u choty'oh tomah / D. Chyzevsk'kyj. – K.: Smoloskyp, 2005. – T. 1. – 400 s.

Koval D. P., *Researcher of Max Planck Institute for History of Science (Germany, Berlin), r-ocks@mail.ru*

Translational activity “ozhydivilyh” in the second half of the XVI century – to the beginning of XV century– and its impact on the development of scientific thought in Ukraine

The article is considered on translational activity which is rationally directed on philosophical and religious movement “ozhydivilyh”; an analyze its impact on the Ukrainian scientific and cultural development.

Keywords: “ozhydivili”, Renaissance, humanistic ideas, religiour dogma, ideology, heresy.

Koval D. P., *кандидат исторических наук, научный сотрудник, Институт истории науки Макса Планка (Германия, Берлин), r-ocks@mail.ru*

Переводческая деятельность “жидовствующих” во второй половине XV– начала XVI века и ее влияние на развитие научной мысли в Украине

Рассматривается переводческая деятельность рационально направленного философско–религиозного течения “жидовствующих”; анализируется его влияние на развитие украинской науки и культуры.

Ключевые слова: “жидовствующие”, Ренессанс, гуманистические идеи, религиозная догма, идеология, ересь.

* * *

УДК 94(477. 82-2) “165”: 347. 9

Штанько О. Ф.

аспірантка кафедри нової та новітньої історії України,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки
(Україна, Луцьк), OksanaShtanko@ukr.net

**Міське судочинство Луцька
першої половини XVII ст.**

Магдебурзьке право, дароване Луцьку наприкінці XV ст., передбачало функціонування в місті магістрату, однією з основних функцій якого було судочинство. Тому, власне, метою розвідки є висвітлення особливостей міського судівництва Луцька першої половини XVII ст.

Методологія дослідження судових практик Луцького магістрату означеного періоду передбачає застосування низки методів і підходів, з поміж яких □ внутрішня критика, критика інтерпретації, історична герменевтика, структурний аналіз. Важливим було використання мікroісторичного підходу, а також залучення історико–порівняльного, описового та хронологічного методів.

Розгляд судових справ на ратуші в Луцьку проводили віт / лентвіт разом із лавниками та райцями. Справи, що розглядав міський суд, включали як цивільні, так і кримінальну сферу. Магістрат ще від часів перших привілеїв повну судову владу над міщанами власної юрисдикції. На ратуші розбирали суперечки поміж лучанами магдебурзького присуду, а також справи, де позивачем міг виступати шляхтич, представник етнічної групи etc., а позваним – луцький міщанин магістратського присуду.

Ключові слова: Луцьк, магдебурзьке право, вітівський дім, ратуша, судочинство.

Важливу роль у розвитку європейських міст ранньомодерної доби відіграв процес отримання та реєстрації ними норм магдебурзького права. Якраз в часі після дарування і конфірмації (підтвердження) князями та королями самоврядних традицій містам, ті зростали та розвивались, ставали центрами ремесла і торгівлі, а політичної значимості набували, в першу чергу, завдяки функціонуванню у них якісно нових самоврядних інститутів міської влади – магістратів (латин. *magistratus*, польськ. – *magistrat, urząd miejski*, староукр. врад мєстскии).

Організація діяльності магістрату в Луцьку бере свій початок від 1497 р. і привілею, дарованого місту